

Twaalf Apostelen bespreken de toestand van Dokkum

DOKKUM – Toen bakker Buwalda begin dit jaar stopte met zijn bedrijf kwam een einde aan een traditie die bij weinigen bekend zal zijn. Buwalda voorzag namelijk het gezelschap Ledige Uren Nuttig Besteed van hoge herensoezen. Deze lekkernij werd genuttigd bij het drinken van de thee. Buwalda heeft het gezelschap het recept en de vormpjes ter beschikking gesteld, zodat ze de hapjes voortaan zelf kunnen maken. Daarbij moeten ze de volgende waarschuwing van de bakker in acht nemen: 'De vormpjes zijn door het vele gebruik een beetje ingebrand. Dit beslist niet proberen te verwijderen, dus GEEN ZEEP!!!'

door Koos Molenaar

De broeders van Ledige Uren Nuttig Besteed aan de thee en de herensoes. Van links naar rechts met de klok mee: Jan Wieldraaijer, Nico Douma, Paul Verheijen, Ruud Fokkens, Ger Heeringa (staand), Jan Schaapman, Anton Pietersen, Watse Beetstra, Jan Blom, Peter Danz en Rein Hof. Silvester Adema ontbreekt. Foto: Alex Bouma

Wanneer LUNB precies is opgericht is niet meer te achterhalen. Het moet kort voor 1780 zijn geweest en Peter Danz, de historicus van de vereniging, houdt het op 1778. Op de website van de vereniging meldt hij trots dat het de oudste Nederlandse vereniging op het web is. „Mogelijk moet ik die bewering herzien, maar zolang het tegendeel niet wordt bewezen neem ik aan dat het waar is.”

Hoewel dus de oudste vereniging van Dokkum is LUNB bij slechts weinig ingezetenen bekend en dat is niet verwonderlijk. Het gezelschap heeft zijn bestaan nooit aan de grote klok gehangen. Dat zal te maken hebben gehad met de oorsprong. In het tweede deel van de achttiende eeuw kende Friesland een grote economische voorspoed, maar er was ook ontevredenheid. Het was de tijd van de Franse Revolutie. In veel plaatsen vormden zich sociëteiten met patriottische ideeën. Remonstranten en Doopsgezinden in Dokkum vormden de minderheid en hoewel zij beste en brave burgers waren konden ze vanwege hun godsdienstige inzichten niet benoemd worden in stedelijke betrekkingen. Daarin kwam verandering in 1795, toen met de intrede van de Bataafse republiek Kerk en Staat van elkaar gescheiden werden.

„LUNB is eigenlijk ontstaan op de vooravond van die omwenteling. Het verzet groeide, want wie niet tot de staatskerk behoorde kwam nooit aan de bak. Landelijk ontstonden er podia om met elkaar hierover te praten”, vertelt Danz. Vanuit zijn woning op de Zijl blikt hij naar de plek waar de revolutie in Dokkum gestalte kreeg. Alhoewel, revolutie... „In Dokkum was geen militant gezelschap. De revolutie hier was een operette, een gezapige omwenteling. Op 12 februari 1795 zat de magistraat (het college van burgemeester en wethouders) in het stadhuis, terwijl buiten 130 gewapende burgers een halve cirkel vormden. Zij wachtten op de komst van de afgevaardigden van het Comité Revolutionair Provinciaal. Thijs Feenstra en Pier Zeeper. Nadat Feenstra meldde dat de Fransen hadden gezegepraald volgde een driewerf hoeeze. De magistraat werd uit het ambt gezet, maar dat vond burgemeester Sacco Visscher helemaal niet erg. Hij zei blij te zijn met de revolutie. Hij had al sinds 1787 geprobeerd uit zijn ambt te worden ontheven maar dat was hem nooit gelukt!”

De burgerij moest een nieuwe stadsregering kiezen, maar het was wel zaak dat er voorlopig in het bestuur voorzien kon worden. Die provisionele regering zou bestaan uit een aantal door Feenstra en Zeeper daartoe benoemde burgers. Het zal niemand verbazen dat zich onder hen ook Sacco Visscher bevond, die zo van harte afstand van zijn oude burgemeestersambt had gedaan. Een van de nieuwe stadsbestuurders werd Taco Schonegevel, hij maakte van 1795 tot 1820 deel uit van het Dokkumer stadsbestuur. Met Feenstra en Schonegevel zijn twee van de vroegste leden van LUNB genoemd. Door zelfstudie is het leesgezelschap schopte Feenstra het tot burgemeester van Leeuwarden. Taco Schonegevel, één van de oprichters van LUNB, werd later burgemeester van

Dokkum (maire na de inlijving in 1811 van Nederland bij Frankrijk) en lid van de Nationale Conventie in Den Haag. Hij werkte mee aan de wording van de Verenigde Christelijke Gemeente, waarin de Doopsgezinden en Remonstranten samengingen. Er zouden meer leden van aanzien komen. Wat te zeggen van Jan Willem de Crane die later professor werd aan de Hogeschool in Franeker, Matthijs Siegenbeek die hoogleraar in Leiden werd en in 1804 de eerste Nederlandse spelling uitbracht, en diverse Kamerleden. LUNB is een gezelschap van tradities. Het is ook altijd een kleine groep geweest. Twaalf leden is nog steeds het maximum. Hoe men aan dat aantal is gekomen is niet te achterhalen. Van de beginperiode zijn namelijk nooit notulen gemaakt. „Het is

maar de vraag of in die tijd wel notulen zijn gemaakt”, merkt Jan Schaapman op. Hij is secretaris van LUNB en tevens (in lidmaatschapsjaren) het oudste lid. Naast de secretaris kent LUNB een penningmeester, een boekbezoerger en, sinds kort, een historicus. Het voorzitterschap rouleert. Elke eerste zondag van de maand komen de mannen bijeen bij een van de leden, die dan dagvoorzitter is. Hij houdt een inleiding over en bepaald onderwerp en daar wordt dan verder over gediscussieerd. Overigens wordt hiervan geen letter opgeschreven, want ook dat is traditie. Alleen van het huishoudelijke gedeelte worden aantekeningen gemaakt. „Het is pas van de laatste tijd dat van het inhoudelijke deel het onderwerp wordt

genotuleerd”, zegt Schaapman, die als oudste van het clubje mag bepalen wanneer een discussie moet worden beëindigd. Danz liggie uit hoe dat in zijn werk gaat. „Als hij vindt dat het mooi genoeg is geweest dat zegt hij: mijnne broeders, het is twaalf uur. En dan hoeft het nog helemaal niet zo laat te zijn, maar het kan ook later zijn!” En dan hebben de mannen de ontwikkelingen binnen de maatschappij weer de revue laten passeren. Daarbij kunnen de onderwerpen variëren van plaatselijk tot wereldlijk, van de architectuur van Dokkum tot het asielvraagstuk. Schaapman: „Het onderwerp is vaak gerelateerd aan het beroep van de dagvoorzitter. Het was vroeger vaak een genoeglijk gesprek. In de

loop der tijd is de inhoud (weer) belangrijk geworden.” Dat de bijeenkomsten op zondag zijn is niet toevallig. Vroeger werden ze gehouden na afloop van de dienst en was beurtelings de remonstrantse en de doopsgezinde dominee de gastheer. Men kwam 's middags al bijeen en dat duurde tot 's avonds. Nu vinden de gesprekken alleen in de avonden plaats. Men begint met thee met de genoemde hoge herensoes met een bitterkoekje. Bij het overgaan naar het inhoudelijke gedeelte komt de rode wijn op tafel. Maar tradities zijn er om te doorbreken of in elk geval om er uitzonderingen op te maken. Zo kan Schaapman zich herinneren dat ze een Joegoslavia in hun midden hadden. Die had slivovitsj in de kast staan. „Dan werd de

vergadering vroegtijdig gesloten”, grinnikt hij. En ook niet iedereen is gek op thee. „Huisarts Dirk Huijser van Rheenen kreeg in plaats daarvan koffie”, weet Schaapman. „Ik drink thuis ook een bakje koffie voor ik naar de bijeenkomst ga”, bekent Danz. De historicus is erachter gekomen dat met een andere traditie is gebroken: het tot zich nemen van toebak uit een stenen pijp. „De pijpen zijn er nog, maar er wordt niet meer gerookt.”

En ook met het maximum aantal leden is wel eens gesjoemeld. Het is eens voorgekomen dat iemand werd toegelaten terwijl er al twaalf leden waren. Toen werd de boekbezoerger 'boventalig' verklaard. Nu is de groep compleet, maar het kwam ook wel voor dat het gezelschap minder leden telde. Het was dan ook niet altijd even eenvoudig om geschikte kandidaten te vinden. Want nog steeds wordt als voorwaarde gesteld dat men een vrijzinnig denker is en men moet wat te melden hebben. Pas als de leden unaniem tot een voordracht komen wordt de kandidaat gevraagd.

LUNB is altijd een mannengezelschap geweest. „(Het is historisch zo gegroeid, maar er is eigenlijk geen redelijk argument te bedenken waarom vrouwen niet zouden mogen worden toegelaten”, moet Danz bekennen. Het vreemde gevolg van deze regel is dat de mannelijke dominees van de Verenigde Christelijke Gemeente altijd lid zijn geweest, maar de vrouwen nooit.

Leden moesten in Dokkum wonen, maar mochten er niet geboren zijn. Die laatste voorwaarde is geschrap. „Daar hebben we van gemaakt dat je vrijelijk over Dokkum moet kunnen spreken, wat wil zeggen dat je niet tot een 'clique' mag behoren”, interpreteren Danz en Schaapman de nieuwe voorwaarde. Naast de dirigerende leden, gekescherend wel de Twaalf Apostelen genoemd, kende LUNB lezende leden. Zij kregen de leesportefeuille thuis bezorgd. De dirigerende leden bepaalden welke boeken en tijdschriften voor de portefeuille in aanmerking kwamen. Dat deden ze door de lectuur te censureren: „Zo kwamen letterlijk uitgelezen boeken in de portefeuille”, grappen de mannen. Waarschijnlijk kwam aan deze traditie een einde in de jaren zestig. „Op het laatst was er nog maar één lid, en toen bleek dat hij al anderhalf jaar niet meer had betaald zijn we ermee gestopt”, vertelt Danz. Op de website van LUNB (www.lunb.nl) staan de namen van de 171 bekende dirigerende leden vermeld, compleet met persoonsbeschrijving en, indien aanwezig, een portret. „Over de eerste 45 jaar durf ik niet te beweren dat de lijst volledig is maar je hebt er wel houvast aan. Van de na-oorlogse leden heb ik op één na met alle leden en nabestaanden contact gehad. Ik ben een jaar met de site bezig en krijg nog wekelijks foto's toegestuurd.” Danz noemt zich meer een sneuper dan een historicus. Het was voor hem dan ook een hele uitdaging om bij de louter achternamen uit de notulenboeken de juiste gegevens te vinden. „Maar het moet raar gaan wil ik ze niet achterhalen.” Al zijn navorsingen hebben Danz duidelijk gemaakt dat LUNB, hoe onbekend ook, een belangrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis van Dokkum. Het bevremdt hem dan ook wel dat LUNB wel vermeld staat in 'Dokkum, beeld van een stad', maar niet in de vorig jaar verschenen kroniek van Meindert Schroor. „Toch valt dat Schroor niet helemaal te verwijten”, vergelijkt hij meteen. „Dan hadden wij maar meer ruchtbaarheid aan ons bestaan moeten geven.” Dat gebeurt dus nu met een website, en wie weet komt er ooit nog een boek. Danz is overigens niet de eerste die in de geschiedenis van LUNB is gedoken. Uit de jaren twintig van de vorige eeuw zijn schriften bewaard gebleven waarin de historie tot dan is opgetekend. Maar daarbij zet Danz zijn vraagtekens. „In het verhaal komt drie keer als oprichtingsjaar het jaartal 1780 voor en één keer is van de nul een acht gemaakt. Pure geschiedvervalsing.”

Jammer is dat nog steeds niet onomstotelijk de juiste oprichtingsdatum van LUNB achterhaald kon worden. Maar dat heeft ook zijn voordelen. Elk jaar zien de leden wel aanleiding om een lustrum te vieren. Danz heeft daar moeite mee en kwam met het voorstel van een jaarfeest. En zo kon het gebeuren dat de lustrumcommissie een diesfeest organiseerde. Het is de enige gebeurtenis waarbij de vrouwen worden betrokken. Leden en aanhang wordt een dag voorgeschiedeld waarvan alleen de commissie het programma kent. Heeft LUNB vandaag de dag nog wel betekenis? „Jazeker”, antwoorden Danz en Schaapman volmondig. „Het is goed om regelmatig met gelijkgestemden te praten, dat is samenbindend. Bovendien willen wij het niet op ons geweten hebben dat we de stekker trekken uit een gezelschap, waaraan al meer dan 225 jaar iedereen groot genoeg beleeft.”

Foto's gezocht

Op onze website www.lunb.nl is een lijst opgenomen van al onze leden en oud-leden. Daarbij proberen we van ieder lid ook een foto of portret op te nemen. Dat lukt aardig, inmiddels hebben we al van ruim 90 van de 171 leden een portret kunnen bemachtigen. Maar... hoe langer geleden, hoe moeilijker het is om betrokkenen of nabestaanden op te sporen. Mocht iemand een ontbrekende foto bezitten, of weten waar of bij wie er een zou kunnen zijn, dan zijn we zeer dankbaar voor aanwijzingen. Bel Peter Danz, telefoon 297078 of mail naar info@lunb.nl

Taco Schonegevel, remonstrants, geboren te Dokkum in 1756 als zoon van Herke Schonegevel en Agatha Pieters Kuyper. Hij trouwde op 25 mei 1785 te Dokkum met Elisabeth de Bruyn. De azijsfabrikant Taco Schonegevel speelde in de Patriottentijd een grote rol in het politieke en kerkelijke leven van Dokkum. Hij werkte mee aan de wording van de Verenigde Christelijke Gemeente, waarin de Doopsgezinden en Remonstranten samengingen. Hij was Maire van Dokkum onder het keizerrijk van 1811 tot 1813 en Burgemeester van 1818 tot 1819. In 1798 was hij representant voor de Nationale Vergadering te Den Haag, als afgevaardigde voor de provincie Friesland. Hij overleed op 27 november 1819 te Dokkum, oud 63 jaar, gehuwd.

Ds. Matthijs Siegenbeek, Doopsgezind predikant te Dokkum van 1796 tot 1797, geboren in 1774 te Amsterdam, overleden: 26 november 1854 te Leiden Studeerde theologie. In 1797 werd hij geroepen tot de aan de Leidse Universiteit nieuw ingestelde leerstoel in de Vaderlandse Taal en Welsprekendheid. „Welsprekendheid bloeit het weligst onder de invloed van een vrijen regeringsvorm”. Deze woorden sprak hij tijdens zijn intrede. Voor de instelling van zijn eigen leerstoel waren die woorden zeker op hun plaats. Aanleiding was namelijk de 'fluweelen revolutie' die in 1795 tot de Bataafsche Republiek leidde. De democratisch gezinde patriotten zagen hun kans schoon om hun aan de Franse Revolutie ontleende ideeën van vrijheid, gelijkheid en broederschap te verwezenlijken. Siegenbeek brengt in 1804 de eerst officiële Nederlandse spelling uit. Hij schrijft die in opdracht van de Nederlandse regering maar niemand wordt verplicht om die spelling te gebruiken. De Siegenbeek spelling wordt nooit echt populair. Er komt nogal wat kritiek op. Het zuiden blijft eerder onverschillig. Velen in het noorden zien de Siegenbeek spelling als een typisch product van het gelijkheidsideaal van de Franse revolutie. In 1805 verscheen zijn Woordenboek voor de Nederduitsche spelling. Het is een woordenlijst vergelijkbaar met het Groene Boekje van 1954. De Siegenbeek spelling blijft in gebruik tot in 1863 de spelling van De Vries en Te Winkel in regeringsstukken werd ingevoerd. Propont 1795. Portret van Matthijs Siegenbeek, door J.P. Berghaus (1847).

